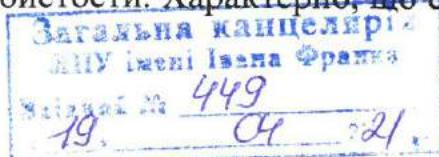

ВІДГУК

офіційного опонента
на дисертацію *Горблянського Юрія Петровича*
«Художня проза Агатангела Кримського»
на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
за спеціальністю 10.01.01 – українська література

Прозова творчість Агатангела Кримського ніколи не була об'єктом окремих монографічних та дисертаційних студій. Незважаючи навіть на те, що являє собою вельми цікаве й оригінальне явище і як «річ у собі» (у жанровому, наративному, ейдологічному вимірах), і в контексті українського письменства кінця XIX – початку ХХ ст., де Кримський разом із багатьма іншими майстрами слова творив оту різnobарвну, за словами І. Франка, китицю індивідуальностей. Письменник входив до наймолодшої з трьох генерацій нашої тогочасної літератури, котра виплела яскраве мереживо модернізму з усіма його розгалуженнями й течіями (декадансом, імпресіонізмом, експресіонізмом, неоромантизмом, сюрреалізмом, символізмом тощо). Здебільшого залишаючись на засадах позитивістичної естетики, Кримський оприявнив у своїх творах нові теми, проблеми особистості та соціуму, змалював ті явища й процеси, що дали змогу зазирнути у внутрішній світ селянина, інтелігента-інтелектуала, дворяніна, гімназиста, офіцера, погонича... Виходив, однак, за межі позитивістських уявлень про моделювання художнього світу, іронізував, експериментував, врешті-решт спричинився до збагачення модернізму української літератури.

З цього погляду дисертація Юрія Горблянського є актуальним дослідженням, у якому здійснено періодизацію літературно-критичної рецепції творчості Кримського, звернено увагу на таку рису його прози, як інтелектуалізм, вказано на специфіку її характеротворення, вписано белетристику письменника в історико-літературний контекст. Робота вкотре доводить, що літературна творчість для видатного вченого-сходознавця – не розвага чи інтермецо в перерві між науковими студіями, а не менш поважне заняття, яке засвідчує різnobічність таланту особистості. Характерно, що сам

Кримський подеколи відчував внутрішню роздвоєність власної творчої натури. У «Напутньому слові до 1-го видання “Повісток і ескізів...”» (1895) зі значною домішкою іронії, за якою приховував побоювання щодо художньої вартості своїх творів, писав: «Коли казати правду, то з мене, мабуть, і ніколи не був белетрист, та й не треба, щоб я їм був: моя вдача, моя натура – кабінетного вченого, і натура тая мене кличе, щоб я був філологом, істориком, етнографом, одно слово, чим хочете, тільки не белетристом. А коли так, то я й права не маю на белетристичні виступи. Бути белетристом-дилетантом, писати якесь оповіданнячко “між ділом”, вряди-годи, – хіба ж це гаразд? Краще тоді вже зовсім на белетристичне поле не виступати». Та попри те, увагою читача (зокрема й професійного) обділений ніколи не був, у наукі про літературу знайшов своє місце, хоча роль Кримського в історико-літературному процесі, погоджуся з дисертантом, вимагає певних корекцій.

Із завданнями, задекларованими в дисертації й авторефераті, Ю. Горблянський впорався успішно й досягнув своєї мети: «дослідити еволюцію критично-літературознавчого дискурсу про А. Кримського як письменника, з’ясувати природу феномену інтелектуалізму та особливості його виявів, висвітлити особливості актуалізації теми інтелігенції українській прозі другої половини ХІХ – початку ХХ ст. в новелістиці та романі “Андрій Лаговський”, з’ясувати природу автобіографізму й особливості концептуалізації характеротворення в художній прозі А. Кримського» (с. 7–8 дисертації, с. 2 автореферату). Вирішити окреслені завдання дисертантові допомагають такі методи дослідження: дескриптивно-дискурсивний, порівняльно-контактологічний, культурно-історичний, рецептивної естетики та герменевтики, а також психологічний та біографічний з використанням «історико-контекстуального і генетико-функціонального ракурсів осмислення белетристики А. Кримського та тлі естетико-літературних віянь доби» (с. 8–9). Дисертація вписується в межі науково-дослідних тем кафедри української літератури ім. акад. М. Возняка та Інституту франкознавства Львівського національного університету імені Івана Франка.

Робота складається зі звичних Вступу, трьох розділів, Висновків та Списку використаних джерел. Назви кожного розділу чи підрозділу попередньо акцентують на конкретній проблемі, а тексти відповідної структурної одиниці ці проблеми порушують. У першому розділі – «Агатангел Кримський у літературно-критичній думці: рецепція та контактні зв’язки» – подано періодизацію сприйняття особистості письменника та його творчості в наукі про літературу. Ю. Горблянський слушно виокремлює три етапи еволюції критико-літературознавчих осмислень доробку Кримського (підрозділ 1.1): 1) 1890–1920-і рр.; 2) 1930–1980-і рр.; 3) 1990-і – донині. При цьому дослідник вдало характеризує основні зasadничі риси кожного з цих етапів.

Предметом дослідження дисертанта у цьому розділі є також творчі взаємини А. Кримського та Івана Франка (підрозділ 1.2) та психодухова іпостась письменника в інтерпретаціях М. Рудницького (підрозділ 1.3). Тексти цих підрозділів викликають деякі зауваження й застереження. Перше: як відомо, кожна структурна одиниця повинна слугувати як найповнішому розкриттю дисертаційної теми, вести читача чіткою лінією сюжету дослідження. Тим часом думка дисертанта тут віходить убік, розпросторюється, втягує у своє силове поле багато зайвого щодо основної теми, як-от розлогі міркування про працю А. Шамрая (с. 28–29), розмисли про студію Франка «Іван Вишенський і його твори» в рецензії Кримського (с. 68–70) чи про Агатангелові оцінки Франкових поем «Абу-Касимові капці» та «Лис Микита» (с. 70–72). І друге: не зовсім зрозуміло, чому для аналізу в окремий підрозділ винесено рецептивні судження надто вже суб’єктивного й суперечливого М. Рудницького, котрі аж ніяк не дають читачеві адекватного уявлення про творчість Кримського. Іншими словами, дисертація набула би більшої сюжетно-композиційної стрункости, якби її автор з-поміж широкоспектрових оцінок, міркувань та суджень про творчість А. Кримського вибрал і систематизував ті, що безпосередньо стосуються до

прозової спадщини цього письменника, котра є основним об'єктом його дослідження.

Другий розділ – «На авансцені “прози ідей”: феномен інтелектуалізму та еволюція української белетристики про інтелігенцію» – порушує проблеми художнього інтелектуалізму в теоретико-методологічному аспекті та розглядає роман А. Кримського «Андрій Лаговський» у контексті прозових творів з життя інтелігенції другої половини XIX – початку ХХ ст. Дисертант визначає художній інтелектуалізм як «наскрізну стильову манеру художньої оповіді, в центрі якої ситуація дискусії, полеміки, пошуку істинного призначення людини у світі людей, філософське розгортання сюжетних перипетій». І цілком слушно додає, що «інтелектуальна проблематика, інтелектуалізоване письмо» в жодному разі не знижують художньої вартості твору, а, навпаки, ускладнюють і збагачують твір «додатковими естетичними ракурсами, нюансами» (с. 109). Інтелектуалізація художнього тексту може, як нам здається, здійснюватися принаймні двома шляхами: введенням у твір освічених персонажів з їхньою, за Франком, «салоновою конверзацією» та апелюванням письменника до інтелекту читача, інтелектуальна співпраця з ним. Власне, однією з ознак модернізації української прози в епоху зламу століть якраз і була ії інтелектуалізація (І. Франко, Олена Пчілка, О. Кобилянська, Н. Кобринська, М. Яцків, інші письменники). Кримський також спричинився до цього процесу, вивівши в романі «Андрій Лаговський» професора математики на різних відтинках його духовно-інтелектуального життя.

Безперечною заслугою дисертації є розгляд вказаного твору Кримського в контексті романів і повістей із життя інтелігенції: «Люборацькі» А. Свидницького, «Хмари» та «Над Чорним морем» І. Нечуя-Левицького, «Семен Жук і його родичі» та «Юрій Горовенко» О. Кониського, «Лихі люди» («Товариші») Панаса Мирного, «Не спитавши броду», «Лель і Полель», «Перехресні стежки», «Хома з серцем і Хома без серця» І. Франка, «Сонячний промінь» та «На розпутті» Б. Грінченка й ін. Широкий контекст

дає дисертантові змогу збегнути оригінальність моделювання психотипу Андрія Лаговського, коли в центр уваги письменника покладено спосіб мислення та світосприйняття персонажа, його полеміки з іншими, світоглядні шукання й контакти з зовнішнім та книжним світом, психічні реакції (здебільшого хворобливі, неврастенічні) на різноманітні подразники. За влучним спостереженням Ю. Горблянського, «наратив сконструйований як барвиста мозаїка із розмаїтих потоків релігієзнавчого, історіософського, культурологічного, сходознавчого, психологічного, філософського знання, що є контекстуальним фоном для безперервних світоглядних пошуків інтелектуала, своєї місії у світі» (с. 136). Однак дисертантові, котрий зазначає, що, на відміну од своїх попередників та сучасників, у розробці інтелігентської проблематики «Кримський майже не апелює до ідеологічних потоків сучасності, не робить героя носієм певної соціально-політичної доктрини» (с. 136), варто було звернути увагу на кардинальну різницю між Андрієм Лаговським і, наприклад, Євгенієм Рафаловичем чи Демидом Гайденком: професор математики зовсім не заангажований у вирішення соціально-економічних та політичних проблем народу і є інтелігентом-інтелектуалом цілком іншого гатунку (рефлексувального сибарита-відлюдька), котрий збагачує типаж українського письменства епохи *fin de siècle*.

Найкращим з погляду реалізації цілей і завдань дисертації є її третій розділ – «Особливості характеротворення у прозовій спадщині Агатангела Кримського». Дослідник зосереджує увагу не лише на романі «Андрій Лаговський», а й на малоформатних творах письменника. Зауважу, однак, що оригінальні «Бейрутські оповідання» розглянуто дуже побіжно. Зате проблеми автобіографізму в романі та концепції героя в белетристиці Кримського порушено по-науковому виважено й аргументовано. Так, Ю. Горблянський веде мову про автобіографізм «Андрія Лаговського» як «автопсихологічний стильовий інтелектуалізм», у якому співіснують і художній вимисел, і «психофізіологічно мотивований, докладно

інтертекстуалізований філософський, культурологічний, філологічний, літературний та інший сенсоторчий автобіографічний субстрат самобутньої духовної матриці письменника-ерудита» (с. 158–159). Продуктивними виглядають положення дисертанта про те, що образна фактура художньої прози Кримського вкладається у канон модерністських шукань (с. 164); що в психологічній структурі героїв домінує негативне світобачення, на ній помітно руйнівну симптоматику інфантильного неврастенізму під час духовного й інтелектуального дозрівання особистості (с. 165); що новаторським експериментуванням, насамперед у ейдологічній царині, позначено не лише роман «Андрій Лаговський», а й твори малої прози («Дивна пригода», «Psychopathia nationalis», «Виришки з мемуарів одного старого гріховоди», «В вагоні» та ін.) (с. 169–170); що естетико-психологічною домінантою прозової творчості письменника стало художнє портретування етапів духовного становлення особистості інтелектуала», зокрема маркування вікових змін на стадії подолання інфантильності та дорослішання (с. 189) тощо. Дисертація свідчить про вправність її автора в оцінці й аналізі тексту, вміння обрати для розгляду відповідний аспект.

Хоча висновки до розділів є надто розлогими, та загальні висновки до дисертації зауважень не викликають: вони посутні, без зайвих відступів і коментарів та промовляють про вміння дослідника узагальнювати здобуті результати. Ю. Горблянський на високому рівні володіє науковим стилем, добре орієнтується в проблемах методології та історії літератури, поетики художнього твору. Його праця має міцну методологічну основу, є завершеним дослідженням, у якому отримано нові науково обґрунтовані результати, ѿдкриває широкі простори для подальших студій.

Автореферат цілком відповідає змістові дисертації й відбиває її основні положення. Здобутки роботи достатньо повно викладені у публікаціях дисертанта у фахових та додаткових виданнях.

Таким чином, дисертація Юрія Горблянського «Художня проза Агатангела Кримського» відповідає всім вимогам Порядку присудження

наукових ступенів, а її автор заслуговує на присвоєння йому наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література.

Кандидат філологічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу франкознавства
ДУ «Інститут Івана Франка НАН України»

М. З. Легкий

ДЕРЖАВНА УСТАНОВА	
"ІНСТИТУТ ІВАНА ФРАНКА	
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ"	
Підпис	<u>М. Легкого</u>
ЗАСВІДЧУЮ	
Вчений секретар	<u>К-ЧВ Котик-Чубинська</u>
" 19 "	2024
світло	2024